

NOVÉ TRENDY V ROZVOJI ŠKOLSKEJ PSYCHOLÓGIE MODEL RIZIKA A MODEL REZILIENCIE V PRÁCI ŠKOLSKÉHO PSYCHOLÓGA

Ol'ga OROSOVÁ

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,
Filozofická fakulta,
Katedra pedagogickej psychológie a psychológie zdravia

Aktuálne rezonujúca téma školskej psychológie

Možnosť expanzie práce a zvyšovania efektívnosti práce školských psychológov:

-v sociálnom systéme školy

-v učebnom prostredí s osobitným akcentom **na prácu s učiteľmi**

Zvyšovanie ich **vnímavosti**

Na dôkazoch založené intervencie, konzulácie a hodnotenia

Shernoff, Ruzek, Sinha, 2016

Ďuričové dni 2016

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Profesionálne výzvy

- Identifikácia **špeciálnych vzdelávacích potrieb** školákov
- Podporovanie žiakov v **zvládaní ich emocionálneho stresu**
- **Asistovanie rodičom** v zložitých rodinných situáciách a učiteľom v turbuletných školských triedach
- Ochranaovanie **práv** detí
- Využívanie stratégií prevencie a intervencie, **rozvoj kapacity školákov**

Forster, 2016

Ďuričové dni 2016

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Profesionálne výzvy

Zvyšovanie rozsahu a efektívnosti naplňania poslania školských psychologov ako nositeľov *profesionálnej pomoci, facilitátorov, mediátorov, inovátorov, skúmateľov v oblasti:*

(i) riešenia problémov školského sociálneho systému

(ii) prevencie mentálneho zdravia učiteľov a žiakov

(iii) reflektovania fidelity vlastnej intervenčnej práce

(iv) ako aj skúmania fidelity programov prevencie realizovaných medzi školákmi učiteľmi a **implementačnej fidelity** programov prevencie

Hulleman, Rimm-Kaufman, Abry, 2013

Cieľ

Analyzovať

(i) trendy v rozvoji školskej psychológie s ohľadom na porovnanie modelov práce školských psychológov založených na deficite a riziku a založených na rozvoji silných stránok (reziliencie) učiteľov a školákov

(ii) stratégie prevencie a intervencie školských psychológov v sociálnom systéme školy, školských programov prevencie rizikového správania školákov.

Porovnanie modelov práce školských psychologov

Prechod od modelov založených na deficite a riziku k modelom založeným na rozvoji silných stránok jednotlivca?

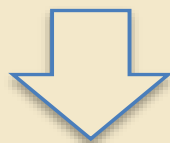
Frustrácia vs. nádej optimizmus

Výskum reziliencie v interdisciplinárnom rámci expandoval za hranice tradičnej psychopatológie, posunul východiská práce od:

- (i) reziliencie ako osobnostnej črty k reziliencii ako dynamickému vývinovému procesu
- (ii) reziliencii ako multidimenzionálnemu procesu

Graber, de Visser, Abraham et. al., 2016

„Čo spôsobuje rozdiely?“

“Ako?”

Intervencie

Biopsychosociálny prístup

Obrázok 1 Skúmanie reziliencie – 4 vlny (Sobon, 2015, O’Dougherty Wright, Masten, Narayan, 2013, Sapienza, Masten, 2011, Masten, Obradović, 2006)

Reziliencia učiteľov

- (i) **kapacity učiteľa** *využívať nielen personálne alebo psychologické zdroje, ale aj environmentálne zdroje*
- (ii) **dynamického procesu** *v ktorom individuálne charakteristiky, personálny a profesionálny kontext sú v priebehu času vo vzájomnej interakcii, pričom tento process je v závislosti od kontextu, situácie variujúci*
- (iii) **výsledku**, *tzn., že učiteľ napriek určitým výzvam, nepriazni prežíva profesionálnu väzbu, angažovanosť, motiváciu, napredovanie, pohodu, sebaučinnosť.*

Beltman, Mansfield, Harris, 2016

Reziliencia učiteľov

...nie je ani vrodená, ani stabilná... **je viac ako len kapacita prežiť, či ustáť a prosperovať** v extrémne nepriaznivých podmienkách,

...**každodenná** pretrvávajúca kapacita napĺňania cieľov a úspešného manažovania **neodvratiteľných neistôt**, ktoré sú nevyhnutnou súčasťou učiteľskej praxe.

Gu, Day, 2013

...**fluktuuje** v závislosti od vplyvov, ktoré tvoria personálny, vzťahový a organizačný rámec ich práce - širší sociálno-ekologický prístup

Beltman, Mansfield, Harris, 2016, Beltman, Mansfield, Price, 2011

Reziliencia učiteľov

...je asociovaná s pozitívnymi výsledkami školákov

...napredovanie učiteľov

...well-being učiteľov

kolegiálna opora

explicitné vedenie

pozitívna školská kultúra

Beltman, Mansfield, Harris, 2016

Ďuričové dni 2016

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Rola školských psychológov v podpore a rozvoji reziliencie učiteľov

Školskí psychológovia (ŠPs) podporujú rezilienciu učiteľov:

(i)priamo (*systematická práca s problémami environmentálneho charakteru, každodenná dostupnosť konzultácii k problémovému správaniu žiakov*)

(ii)nepriamo (*akcentujú postavenie ŠPs v ekologickom, sociálnom systéme školy, prioritizujú pred individuálnou prácou s jednotlivými žiakmi potrebu prípravy a realizácie programov primárnej a sekundárnej prevencie, ktoré môžu redukovať syndróm vyhorenia učiteľov a zlepšovať správanie žiakov*).

Beltman, Mansfield, Harris, 2016

Nevyhnutné predpoklady práce ŠPs

Práca so súčasnou profesionálnou literatúrou

Implementácia aktuálneho stavu poznania do praxe prostredníctvom:

-procesu riešenia problémov

-využívania výskumného dizajnu a matematicko-štatistických spôsobilostí v **realizácii výskumu** zameraného na rozvoj a facilitáciu efektívnych psychologických služieb

Tilly, 2008

Stratégie prevencie školských psychologov v sociálnom systéme školy

Na reziliencii založené programy prevencie sú:

- (i) primárne orientované na skúmanie **psychologického mechanizmu** (Reynolds, Ou, 2003)
- (ii) dosahujú **dlhodobejšie protektívne efekty** – včasnosť (Heckman, 2006, Reynolds, Ou, 2003)
- (iii) akcentujú potencionálny **kaskádový efekt** (Patterson, Forgatch, DeGarmo, 2010, Masten, Herbers, Cutuli et al., 2008)

Stratégie prevencie školských psychologov v sociálnom systéme školy

Na reziliencii založené programy **umožňujú predchádzať**:

- možnej **identifikácii, označovaní, stigmatizácii** detí, dospievajúcich, ich rodín, komunít na základe percipovaného deficitu
- možnej **predpojatosti** učiteľov, rodičov, iných významných dospelých, ktorá môže mať negatívny vzťah k ich vnímavosti voči aktívam a zdrojom pozitívneho vývinu mladých ľudí
- potencionálnym **pocitom bezmocnosti**, beznádeje, predpojatosti učiteľov, rodičov, iných významných dospelých v prevencii
- formulovaní cieľov** efektívnej prevencie v konfrontácii s prítomným rizikom.

Constantine, Benard, Diaz, 1999

Môže ŠPs prispievať k reziliencii školákov

- starostlivosťou a oporou (*ak zlýhava rodina...*)?
- pozitívnymi očakávaniami (*povzbudzujúce vzťahy učiteľ - žiak, žiak - žiak, reflektovanie seba-naplňujúcich sa proroctiev*)?
- kreovaním príležitostí, ponukami k participácii (*napríklad zmysluplné aktivity v škole, príležitosti odpovedať na otázky, pýtať sa žiakov na ich názory, formulovať otázky povzbudzujúce kritické myslenie, kooperatívne učenie, rovesníkmi sprostredkované učenie ap.*)?

Záver

Dôležitou zodpovednosťou školských psychológov je dosiahnúť to, aby učitelia, školské systémy si boli vedomé **významného potenciálu ich pomoci**

Liebenberg, Theron, Sanders et al., 2016

Aktíva, zdroje - “klúčové kamene” pozitívneho riešenia problému/ov

Ďuričové dni 2016

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Do akej miery platí aj pre prácu školských psychologov na Slovensku, že budú v súlade s výzvami, ktoré pred školskými psychológmi sú

- plniť úlohu “stražcu brány” ?
- pracovať s tak dôležitou témou, problémom, ako je sebareflektovanie vlastného podielu učiteľa na problémoch žiakov?
- podporovať a rozvíjať náležitú úroveň spolupráce s učiteľmi (*pričom mnohí z nich majú náklonnosť “odložiť” žiaka k školskému psychológovi*) a rodičmi, ktorí sú si veľmi často dobre vedomí svojich práv a nereflektujú, neúvedomujú si obmedzenia, limity škôl, tzn. naplňať **mediačnú rolu školského psychológa?**

Forster, 2016

Reziliencia školských psychologov?

Práca v kritických podmienkách

Vysoká úroveň:

- zodpovednosti
- schopnosti pracovať pod tlakom
- sociálne spôsobilosti
- schopnosť komplexnej analýzy situácií

Forster, 2016

PodĎakovanie

Štúdia vznikla za podpory Agentúry pre vedu a výskum APVV –0253–11 a APVV-15-0662.

Ďakujem za pozornosť

Ďuričové dni 2016

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Literatúra

Beltman, S., Mansfield, C. F., & Harris, A. (2016). Quietly sharing the load? The role of school psychologists in enabling teacher resilience. *School Psychology International*, 37(2), 172-188.

Beltman, S., Mansfield, C., & Price, A. (2011). Thriving not just surviving: A review of research on teacher resilience. *Educational Research Review*, 6(3), 185-207.

Constantine, N., Benard, B., & Diaz, M. (1999, June). Measuring protective factors and resilience traits in youth: The healthy kids resilience assessment. In *seventh annual meeting of the Society for Prevention Research, New Orleans, LA*.

Forster, J. (2016). International Developments and Challenges in Educational Psychology. *Psicologia Escolar e Educacional*, 20(1), 171-174.

Graber, R., de Visser, R., Abraham, C., Memon, A., Hart, A., & Hunt, K. (2016). Staying in the 'sweet spot': A resilience-based analysis of the lived experience of low-risk drinking and abstention among British youth. *Psychology & health*, 31(1), 79-99.

Gu, Q., & Day, C. (2013). Challenges to teacher resilience: Conditions count. *British Educational Research Journal*, 39(1), 22-44.

Literatúra

Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312(5782), 1900-1902.

Hulleman, C. S., Rimm-Kaufman, S. E., & Abry, T. D. S. (2013). Whole-part-whole: Construct validity, measurement, and analytical issues for fidelity assessment in education research. *Applying implementation science in early childhood programs and systems*, 65-93.

Liebenberg, L., Theron, L., Sanders, J., Munford, R., van Rensburg, A., Rothmann, S., & Ungar, M. (2016). Bolstering resilience through teacher-student interaction: Lessons for school psychologists. *School Psychology International*, 37(2), 140-154.

Masten, A., Herbers, J., Cutuli, J., & Lafavor, T. (2008). Promoting competence and resilience in the school context. *Professional School Counseling*, 12(2), 76-84.

Masten, A. S., & Obradović, J. (2006). Competence and resilience in development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094(1), 13-27.

O'Dougherty Wright, W. M., Masten, AS, Narayan, AJ (2013). Resilience process in development: Four waves of research on positive adaptation in the context of adversity. *Handbook of resilience in children*, 15-37.

Literatúra

Patterson, G. R., Forgatch, M. S., & DeGarmo, D. S. (2010). Cascading effects following intervention. *Development and psychopathology*, 22(04), 949-970.

Reynolds, A. J., & Ou, S. R. (2003). Promoting resilience through early childhood intervention. *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities*, 436-459.

Sapienza, J. K., & Masten, A. S. (2011). Understanding and promoting resilience in children and youth. *Current Opinion in Psychiatry*, 24(4), 267-273.

Shernoff, D. J., Ruzek, E. A., & Sinha, S. (2016). The influence of the high school classroom environment on learning as mediated by student engagement. *School Psychology International*, 0143034316666413.

Sobon, M. (2015). *A Preliminary Perspective for Identifying Resilience and Promoting Growth Among Survivors of Sex Trafficking* (Doctoral dissertation, Wright State University).

Tilly, W. D. (2008). The evolution of school psychology to science-based practice: Problem solving and the three-tiered model. *Best practices in school psychology V, 1*, 17-36.

